

VÆRKTØJ TIL FÆLLESSKAB

SOPHIA FORCHHAMMER MORTENSEN

I de seneste to årtier er en bevægelse af såkaldte „makerspaces“ vundet frem mange steder i verden, især i USA og Europa (Maxigas 2014). Betegnelsen maker-space, herunder også „hackspace“ og „FabLab“ („Fabrication Laboratories“), bruges om kollektive værksteder, hvor folk kan mødes og deles om udstyr til alene eller i fællesskab at fremstille, ændre eller manipulere ting og teknologier (ibid.). Disse værksteder forbindes ofte med hightechteknologier som 3D-printere og lasercuttere, men kan også være steder, hvor mere lowtechpraksisser som cykelreparation og træarbejde finder sted. Foruden betegnelsen „making“ bliver de praksisser, der finder sted i disse værksteder, også kaldt hacking, DIY (gør-det-selv) og håndværk, og ofte bliver summen af disse steder og måder at omgås teknologi på omtalt som „makerbevægelsen“ (Dousay 2017). Bevægelsen har i de senere år tiltrukket opmærksomhed både fra populærlitteraturen og videnskabs- og teknologistudier, hvor den ofte beskrives som et politisk projekt, baseret på en ambition om at demokratisere produktionsteknologier og fremme græsrodsinnovation (Anderson 2012; Barba 2015; Dougherty 2012; Hatch 2013; Tanenbaum et al. 2013; Toombs et al. 2014). Litteraturen om makerbevægelsen bærer dog præg af, at den mangler den etnografiske tilgangs perspektiver og fokus på menneskers hverdag. I stedet for kun at spørge, hvad makerbevægelsen betyder på samfundsplan, må vi også spørge, hvad makerspaces betyder for de involverede, og hvad der er på spil i mødet mellem politisk bevægelse og levet liv. Her har antropologien potentialet til at undersøge, hvordan det opleves for brugerne af makerspaces at gå til og forandre ting og teknologier på deres egne vilkår, og hvordan det kreative arbejde indgår i et hverdagspolitisk projekt.

Med udgangspunkt i eget etnografisk materiale fra feltarbejde udført i et maker-space i Vancouver, Canada, vil jeg i denne artikel forsøge at nærme mig en sådan brugerorienteret forståelse. Artiklen vil belyse brug af og forestillinger om værktøj blandt brugere af værktøjsbiblioteket Vancouver Tool Library (VTL), hvor jeg

udførte feltarbejde i efteråret 2017. VTL er et lille kooperativ i East Vancouver, hvor medlemmer gennem køb af en andel i organisationen og betaling af et årligt gebyr får adgang til stedets udvalg af omkring 2000 stykker værktøj. Dette inkluderer hammere, save og boremaskiner, men også mere specialiseret værktøj. VTL er en nonprofitorganisation, der drives af frivillige og en enkelt deltidsansat bestyrer. Organisationens medlemmer ejer i fællesskab værktøjet, som de kan få adgang til gennem periodisk hjemlån. Feltarbejdet blev udført i forbindelse med mit speciale i antropologi i samarbejde med min specialepartner, Lea Møller Svendsen. Gennem tre måneder fungerede vi som frivillige i organisationen, observerede og deltog i workshops, arrangementer og bestyrelsesmøder og brugte adskillige timer uden for organisationens fire vægge i selskab med medlemmer og frivillige i VTL. I fællesskab med Svendsen udførte jeg derudover 19 semi-strukturerede interviews med medlemmer, frivillige, den ansatte bestyrer og andre personer med direkte eller indirekte forbindelse til VTL.

Jeg argumenterer i artiklen for, at værktøjet, der bliver lånt i VTL, fungerer som „teknologi“ for dets brugere på to forskellige måder. Det fungerer som fysisk teknologi, idet værktøjet hjælper brugeren til at udføre en konkret, fysisk opgave, der transformerer et objekt fra en tilstand til en anden. Her anvendes værktøjet som en forlængelse af brugerens krop til et specifikt fysisk formål. Værktøj fungerer imidlertid også som en social teknologi for brugerne af VTL, hvor aktiviteten at bygge og ændre ting med værktøjet fra VTL bidrager til et løbende arbejde, som medlemmer og frivillige udfører på sig selv. I min brug af begrebet teknologi vil jeg anvende Bryan Pfaffenbergers (2001, 2010) og Marcia-Anne Dobres (2010) forståelse, der ser teknologi og socialitet som uløseligt forbundne. Pfaffenberger argumenterer for, at menneskers anvendelse af redskaber til tekniske aktiviteter skaber mening i deres liv (Pfaffenberger 2001). Denne pointe bygger Dobres videre på og argumenterer for, at arbejdet med fysiske teknologier også kan være et arbejde om at forstå sig selv som et særligt menneske (Dobres 2010:48). Jeg argumenterer således for, at brugere af VTL gennem udførelse og omtale af forskellige byggepraksisser indgår i et arbejde med at forstå og skabe sig selv som mennesker med særlige præferencer, interesser og evner. Med afsæt i Pfaffenbergers (1992) teoretiske forståelse argumenterer jeg yderligere for, at det har en særlig betydning, at værktøjet og de praksisser, det motiverer, har forbindelse til makerspacet VTL. Makerspacet VTL opstår som et socialt rum, der har indflydelse på, hvilke aktiviteter og mere specifikt hvilken byggepraksis brugerne vurderer „bør“ udføres med værktøjet. Dette rum etableres særligt af de af brugerne, der er involveret i organisationens drift, og opretholdes gennem et løbende arbejde, som de udfører på sig selv og hinanden.

VTL's butikslokale.

Ideologiske værksteder

Vancouver Tool Library er, som navnet indikerer, et værktøjsbibliotek. Fænomenet er især udbredt i Nordamerika og særligt på vestkysten. Det første værktøjsbibliotek i USA blev grundlagt i Berkeley i Californien i 1979 og var dengang specifikt rettet mod resourcesvage borgere med det formål at give dem billig adgang til værktøj til at vedligeholde deres ofte forfaldne boliger (Söderholm 2016, 2018). Med sin oprettelse i 2011 var VTL det første værktøjsbibliotek i Canada, men

fænomenet har siden spredt sig til alle Canadas største byer (Toronto Tool Library 2017). Foruden at være et værktøjsbibliotek bliver VTL af dets medlemmer, frivillige og ansatte også omtalt som et makerspace. Til et internt event under mit feltarbejde blev jeg præsenteret for følgende definition af et makerspace:

Et fællesskabsorienteret initiativ, der søger at skabe lokale forbindelser, opbygge modstandsdygtighed og fremme bæredygtighed gennem ressourcodeling og opbygning af tekniske færdigheder.¹

Makerbevægelsen er blevet beskrevet som funderet på et ideal om, at „almindelige“ mennesker i højere grad bør have adgang til produktionsteknologier og til at lære at bruge dem (Anderson 2012). Makerspaces og hackspaces er fysiske værksteder, der kan facilitere denne særlige adgang. Selv om de to typer værksteder har mange ligheder, adskiller de sig på de aktiviteter, der finder sted. Den type aktivitet, der finder sted i hackspaces, tager typisk sit udgangspunkt i computere, IT og kodning, og en kerneværdi for hackspaces er „open source“-teknologi. Open source er en betegnelse, der bruges om software, der ikke kræver betaling fra brugeren, og som brugeren kan ændre og videredistribuerer (Coleman 2013). Hackspaces bygger således på en idé om, at alle skal have fri adgang til teknologi og software, uden at der skabes profit. For makerspaces gælder en lignende filosofi i relation til fysiske teknologier såsom værktøj og redskaber til at bygge, skabe og ændre objekter og ting. Makerspaces adskiller sig således fra hackspaces ved, at den aktivitet, stedet lægger op til, er mere kropslig end virtuel. Netop denne kropslige og praktiske omgang med materialer og værktøj vil jeg senere vende tilbage til, da den var af central betydning for mine samtalepartnere. I næste afsnit vil jeg præsentere eksempler på, hvem brugerne i VTL var, og hvordan de brugte det værktøj, de lånte i værktøjsbiblioteket.

Hvad bygges der i Vancouver Tool Library?

For at lære, hvem brugerne af VTL var, og hvordan de anvendte organisationens værktøj, brugte jeg under mit feltarbejde en del tid i VTL's fysiske lokale som frivillig. Her var min rolle at bemande det lille butikslokale, hjælpe medlemmer med at finde det værktøj, de skulle bruge, og registrere udlån og aflevering. På mine vagter havde jeg således mulighed for på en uformel måde at møde medlemmer af værktøjsbiblioteket og få et indblik i de projekter, de var i gang med. Det blev mig hurtigt klart, at brugere af VTL anvendte det værktøj, de lånte, på mange forskellige måder. Værktøjet blev både brugt til at bygge fælles køkkenhaver, til at opføre midlertidige lejre som et led i en protestbevægelse mod planlagte olieledninger på indfødt territorium og til at bygge specialfremstillede møbler til

eget hjem. Jeg mødte både erfarne værktøjsbrugere og folk med meget begrænset viden om værktøj og konstruktionsarbejde. Sidstnævnte mødte jeg primært til en workshopserie, som VTL afholdt, der gik under navnet „Introduktion til værktøj“. Her gav flere deltagere udtryk for, at de normalt ikke brugte værktøj i deres hverdag, men havde tilmeldt sig VTL i forsøget på at udføre mere praktisk arbejde. Jane, som jeg mødte til en workshop, fortalte, at hun var medlem af VTL, da hun gerne ville lave noget med sine hænder, nu hvor hun i kraft af sit arbejde i IT-branchen hver dag sad og kiggede ind i en computer. Sådant omtalte flere workshopdeltagere aktiviteterne at bygge og skabe, og evnen til at bruge værktøj blev uden undtagelse omtalt som værende en nyttig og vigtig evne at besidde, særligt i kraft af aktivitetens fysiske og praktiske karakter. Flere italesatte det at bruge værktøj som en vigtig livsfærdighed, fordi det var et stykke arbejde, der blev udført med kroppen, og derfor stod i modsætning til medlemmernes arbejde, hvor de fleste ligesom Jane sad foran en computer. En anden aktivitet, som byggearbejde blev sat i modsætning til, var forbrug. Dette opdagede jeg under et interview med medlemmet Yasuki, som jeg mødte på en af mine vagter. Yasuki var 38 år og havde en uddannelse i kommunikation og dokumentarfilm, men da jeg mødte ham, var han i gang med at uddanne sig til elektroingeniør. Yasuki var medlem af flere forskellige makerspaces rundtomkring i Vancouver, og da jeg besøgte ham i det østlige Vancouver for at interviewe ham, var det tydeligt at se denne interesse i at skabe og ændre ting afspejlet i hans hjem. Overalt hang eller stod der genstande, som han selv havde bygget eller ændret med værktøj fra blandt andet VTL. Begeistret viste han mig en cykel, han selv havde bygget. Stellet var viklet ind i en lyskæde med farverige lyspærer, og på baghjulet havde han installeret et musikanlæg, der var drevet af gamle computerbatterier. Han viste mig også et par skulderbeskyttere fra amerikansk fodbold, som han havde beklædt med lyserød pels. Det var helt tydeligt at se, at det at bygge og ændre ting for ham var en sjov og kreativ proces.

Jeg er vel interesseret i værktøj, fordi det er spændende og sjovt. Men på samme tid er jeg meget omhyggelig med ikke at blive en værktøjssamler. En, der samler på værktøj i modsætning til en bygger eller en skaber. [...] Jeg er mere interesseret i resultaterne og i at lære af den kreative proces, end jeg er interesseret i bare at eje mere og mere værktøj.

Yasuki sætter her ord på et gennemgående tema i måden, mine samtalepartnere omtalte værktøj. Flere understregede, at de i højere grad var interesserede i den handling, værktøjet muliggjorde, end de var interesserede i værktøjet selv. Et skilt, der hang over skranken i VTL, kommunikerede samme syn på værktøj med ordene: „Mennesker har ikke brug for en boremaskine, de har brug for et hul i

væggen.“ Sætningen hørte jeg gentagne gange anvendt under mit feltarbejde til at beskrive, at VTL var et eksempel på det, der blev kaldt „adgangsbaseret forbrug“. Her blev det ofte fremhævet, at værktøjets værdi ligger i den handling og det resultat, det muliggør, fremfor i værktøjet som objekt. I Yasukis tilfælde kom dette til udtryk i hans understregning af sin fascination af at skabe og producere fremfor „bare“ at akkumulere værktøj. Det er dog værd at bide mærke i, at det at være en „bygger“ eller „skaber“ var noget, han hele tiden måtte minde sig selv om. Dette gjorde han for ikke at blive en samler af værktøj, men først og fremmest være en bruger. At være et kreativt og handlende menneske, der skaber ting, var et ideal, som Yasuki forsøgte at efterleve, og ovenstående citat indikerer, at det var et konstant arbejde for ham at være og blive dette menneske.

Yasuki var en af de mere øvede værktøjsbrugere, jeg mødte under mit feltarbejde. Han var en del af en gruppe af brugerne af VTL, der altid havde gang i et byggeprojekt, og som besøgte VTL med en tydelig idé om, hvilket værktøj de skulle låne og til hvilket formål. Blandt disse brugere erfarede jeg, at der var visse typer projekter, som gik igen, når jeg spurgte, hvad de byggede med værktøjet. Det var fx omdannelsen af varevogne og skibscontainere til beboelige hjem. Peter, et 29-årigt medlem, der frekventerede værktøjsbiblioteket ofte i den periode, hvor jeg udførte feltarbejde i organisationen, fortalte mig, at dette var et udtryk for udbredelsen af det, han kaldte „Tiny Home“-tendensen og det fællesskab, der dannede sig omkring tendensen. Peter var selv en aktiv del af dette fællesskab og var i gang med at isolere en skibscontainer, da jeg mødte ham. Dette var første skridt mod på et tidspunkt at kunne flytte ud af sin dyre Vancouver-bolig og ind i et mindre og mere simpelt hjem. 27-årige Matt, som var formand for VTL's bestyrelse, var under mit feltarbejde i gang med et lignende projekt. Matt brugte værktøjet fra VTL til at omdanne en varevogn til bolig. Dette indebar isolering, træbelægning og bygning af seng og opbevaringsløsninger. Matt fortalte mig, at hans valg om at flytte ind i sin bil var et udtryk for et ønske om en tilværelse med færre ejendele og samtidig en måde at undgå at skulle betale en dyr husleje. Jackie var et tredje ungt medlem, der havde taget samme valg og for nylig havde opsagt sin bolig og i stedet købt en varevogn. Mødet med Jackie gjorde det tydeligt for mig, at værktøjet og byggeprocessen gjorde andet og mere for brugere af VTL end at hjælpe dem i det fysiske byggearbejde. En eftermiddag i september besøgte jeg Jackie i hendes fars baggård, hvor de sammen var i gang med at istandsætte hendes varevogn. Mens hendes far, Tom, brugte den bordsav, de netop havde lånt i VTL, fortalte Jackie om, hvad processen med at istandsætte og flytte ind i sin bil betød for hende.

At istandsætte den her varevogn føler jeg har været en eksistentiel proces. Undervejs er der opstået en masse uforudsete udfordringer, der har gjort processen

meget sværere, end den burde have været. Så det har ikke altid været nemt, men det har været det hele værd. Hele processen har lært mig en masse om mig selv. Jeg føler, det har gjort mig mere fri og uafhængig.

Jackie fortalte derudover, at hele processen havde styrket hendes forhold til sin far. Tom slukkede midlertidigt bordsaven og kiggede op fra sit omhyggelige arbejde med at skære planker af ahorntræ over i lige lange stykker. Med en tydelig stolthed i øjnene lyttede han til resten af vores samtale, hvor Jackie forklarede, at de prøvelser, de havde været igennem under byggeprocessen, havde bragt dem tættere sammen.

Indenfor i Jackies varevogn.

På trods af udfordringer og anstrengelser tillagde Jackie processen med at bygge sit varevognshjem stor værdi. Fra Jackies beskrivelse af deres arbejdsproces får man fornemmelsen af, at det netop var, fordi det var så udfordrende og anstrengende, at hun nu følte sig mere fri og uafhængig. Ligesom workshopdeltagerne tillagde Jackie altså værktøjet fra VTL og byggeprocesserne værdi, fordi arbejdet var fysisk udfordrende og gjorde hende i stand til at gøre noget praktisk med hænderne. Det, at processen kunne være hård og prøvende, var netop det, der udviklede hende som person. Antropolog Bryan Pfaffenberger pointerer sammen med sine medforfattere i bogen *Anthropological Perspectives on Technology* (2010), at genstande og redskaber kan være vigtige elementer for mennesker til

at skabe mening i deres liv. Brugen af genstande til teknologisk aktivitet er her central, og det er gennem denne brug, at mening skabes (Pfaffenberger 2010). Gennem brug af værktøj skabes altså mere, end det fysiske arbejde producerer. Overfører man dette til Jackies arbejde på sin varevogn, byggede hun således ikke kun materialitet i form af et mobilt hjem, men forstod også sig selv som i færd med at udvikle sig til et særligt menneske. At dømme fra ovenstående citat var det et menneske, der var i stand til at klare svære og uforudsigelige begivenheder. Udtalelserne fra Jane, Yasuki og Jackie er altså eksempler på, at værktøj og byggearbejde blev tilskrevet værdi i kraft af deres fysiske og praktiske natur. De oplevede, at det hårde og uforudsigelige element i byggearbejdet styrkede dem som personer, og det selvudviklende arbejde fremstår derfor i høj grad som et individuelt projekt. For Jackie var processen imidlertid også mættet med forestillinger om social samhørighed, idet hun nu følte sig styrket i sin relation til sin far. Alt i alt kultiverede byggearbejdet for de involverede parter forskellige forbundne aspekter og idealer: materielle processer, hvor objekter blev skabt eller omformet; praktiske færdigheder, som man skulle lære at mestre; sociale relationer, som blev forstærket gennem samarbejdet; selvudvikling i form af selvstændiggørelse og det at mestre komplicerede processer. I det følgende afsnit vil jeg vise, hvordan værktøjet fra VTL ikke blot er en social teknologi, der „virker“ i de nære relationer, men også forestilles at have en relation til samfundet.

Værktøj til modstandsdygtighed

24-årige Brooke, som var frivillig i VTL, var endnu et af de mennesker, jeg mødte gennem VTL, der var i gang med at omdanne et køretøj, i hendes tilfælde en bus, til et sted, hvor hun kunne bo. Hun arbejdede med at pakke gaveæsker for et kendt kosmetikmærke, spillede bas i et punkband og brugte ellers meget af sin fritid på at istandsætte sin bus. Under et interview forklarede hun, hvorfor hun mente, at det var vigtigt, at folk lærte at bruge værktøj.

Det er en følelse af at have udrettet noget, når man kan ordne noget selv, eller når man lærer noget nyt. Jeg synes, det er vigtigt at vide, at man er i stand til en bred vifte af ting. Det er derfor, jeg synes, det er vigtigt, at der findes et sted, hvor man kan lære i det mindste det her med at arbejde med værktøj og bygge ting. Der er bare så mange mennesker, der ikke gør det længere eller ikke gider. Men jeg synes, det er vigtigt at vide, at man har den evne, for man ved jo aldrig, hvad der kan ske [...] Hvis ikke man er i stand til at bygge, så er man afhængig af at kunne købe ting fra en butik som Ikea fx. Eller man er afhængig af andre mennesker, der kan ordne ting for en. Så hvis folk selv havde evnen til at bygge eller ordne ting, så ville de ikke være afhængige af andre.

Det at være i stand til at bygge og vide, hvordan man bruger værktøj, var for Brooke en vigtig færdighed. Hendes holdning til, hvorfor dette er vigtigt, afspejler en forestilling om at være i stand til selvstændigt at kunne handle i sit liv, hvis der skulle ske noget uventet. Denne måde at beskrive værktøj som noget, der kan sikre én imod det uforudsete, „hvis der skulle ske noget“, stødte jeg på flere gange under mit feltarbejde. Flere kaldte dette for modstandsdygtighed (*resilience* på engelsk). Første gang jeg hørte brugen af ordet modstandsdygtighed, var da Finn, bestyreren af VTL, brugte det til at beskrive, hvordan han forestillede sig, at værktøjet fra VTL påvirkede medlemmernes liv. Finn var 32 år, og ud over sin stilling som bestyrer af VTL var han også deltidsansat i en anden nonprofit-organisation i Vancouver og havde en kandidatgrad i bæredygtig udvikling. Da han forklarede modstandsdygtighed som en særlig måde at være selvstændig eller uafhængig på, spurgte jeg ind til, hvorvidt denne modstandsdygtighed skulle forstås som værende „imod noget“.

Det er nok imod, hvor hårde og dyre tingene nogle gange kan være. Det er det, at folk har evnerne til at fikse det, hvis noget går galt i deres liv, og det er, at disse evner er ret håndgribelige. For eksempel hvis min trappe går i stykker, så ved jeg, hvordan man ordner det. Jeg behøver ikke hyre nogen til at ordne det for mig.

Der er flere paralleller mellem Finns definition af ordet modstandsdygtighed og måden, Brooke taler om evnen til at bygge og bruge værktøj på. Det er en måde at blive uafhængig af andre på og for Brooke særligt en specifik kategori af andre. Brooke brugte den multinationale virksomhed Ikea som eksempel på den kategori af aktører, hun ønskede at være modstandsdygtig over for. En anden virksomhed, som mine samtalepartnere nævnte på tilsvarende vis, var the Home Depot. Home Depot er en stor amerikansk byggemarkedskæde, hvor man kan låne værktøj på dagsbasis, men også købe alt inden for boligforbedring. Home Depot var det mest hyppige svar, brugerne gav, når de skulle svare på, hvilke andre steder der tilbød en tilsvarende service som VTL's. Dog blev det altid fremhævet, at der var en væsentlig forskel på VTL og Home Depot, idet deres økonomiske strukturer er forskellige. Hvor VTL gav medlemmerne adgang til værktøj gennem lån, var det hos Home Depot særligt gennem salg. Et citat fra bestyrelsesmedlem Olivia viser tydeligt, hvad mange af mine samtalepartnere tænkte om steder som Home Depot. Olivia var 31 år gammel, i gang med en kandidat i kommunikation og havde været medlem af VTL, siden det åbnede i 2011. Under et interview kom vi ind på begrebet modstandsdygtighed. Olivia definerede begrebet på følgende måde: „Modstandsdygtighed er ikke at skulle være afhængig af steder som Home Depot.“ Olivia forklarede også, at det for hende var en af VTL's vigtigste opgaver at minde folk om, at der eksisterede alternativer til steder som Home Depot. Eller som hun

sagde: „Ethvert alternativ til det kapitalistiske system, som vi er nødt til at leve i.“ Ifølge Olivia kunne man løsrive sig fra det kapitalistiske system, som Home Depot er et eksempel på, ved at engagere sig i VTL og i stedet få adgang til værktøj på helt andre vilkår. Brookes og Olivias udtalelser er eksempler på, hvordan mange af de mennesker, jeg mødte i VTL så organisationen som et tilbud, der kunne gøre én mere uafhængig af en særlig gruppe store virksomheder. VTL blev sat i modsætning til disse virksomheder, og dette blev begrundet med deres økonomiske struktur. Bestyrelsesformand Matt forklarede det således:

I modsætning til andre virksomheder er vores primære mål [med at drive VTL] ikke at skabe profit eller vækst. For os ligger værdien i noget mindre håndgribeligt. Det handler om fællesskabet. Det handler om at bygge noget, der ikke nødvendigvis kun er finansielt. [...] Der er en forskel i ideologi, i vores værdisystem.

For brugere af VTL og særligt de frivillige og den ansatte bestyrer var VTL et økonomisk og politisk alternativ. Denne forståelse af organisationen VTL's formål og drift som „anderledes“, fordi det var fællesskabsorienteret, var ikke alene tydelig i brugernes forståelse af de pengetransaktioner, der foregik i VTL, men kunne også identificeres i måden, de omtalte deres egen og andre medlemmers byggepraksis på. At værktøjet og byggearbejdet i VTL var tæt forbundet med forestillinger om økonomiske og politiske strukturer i samfundet, vil en historie, Finn fortalte mig, fungere som eksempel på:

I det sidste hus, jeg boede i, havde jeg nogle naboer, der havde hyret en fyr til at bygge et skur for dem. Det var et ret stort skur, og det tog fyren nogle dage, så jeg så ham hver dag, og vi endte med at falde i snak. På et tidspunkt spurgte han, hvad jeg arbejdede med, og jeg fortalte ham, at jeg drev et værktøjsbibliotek. Lige så snart jeg fortalte ham det, åbnede han op. Han fortalte mig, at han havde været hjemløs og afhængig af heroin, og at der i den tid var et værktøjsbibliotek i det område, hvor han holdt til. Han brugte værktøjet til at starte sin egen renoveringsforretning, bare et lille skridt ad gangen. Og det voksede, og på et tidspunkt fik han råd til at købe en varevogn, begyndte at få flere og flere ordrer og blev mindre hjemløs. Dybest set, sagde han, var det takket være initiativer som Vancouver Tool Library, at han havde kunnet vende sit liv om på den måde. Og jeg blev bare så ... Jeg græd. Ikke foran ham, men ... I ved. Det kan virkelig ændre folks liv. Det tror jeg virkelig på, at det kan. Og det bringer mennesker sammen. Man kan skabe fællesskaber gennem det.

Der er flere interessante pointer at tage med fra denne beskrivelse. Gennem værktøjsbiblioteket og entreprenørskabet arbejder håndværkeren fra Finns fortælling sig ud af et misbrug og ind i en tilværelse som erhvervsdrivende. For Finn er han et eksempel på „den lille mand mod systemet“, der på trods af dårlige forudsætninger arbejder sig op fra bunden og herigennem bliver præmieeksemplet på

VTL. Entreprenørskabet hænger her tæt sammen med en stærk social bevidsthed. Dette var for Finn et eksempel på, hvordan medlemskab af et værktøjsbibliotek kunne gøre borgere mere uafhængige af og modstandsdygtige over for livets og samfundets hårde og uretfærdige vilkår. Dette var den samme forståelse af begrebet modstandsdygtighed, som Jackie gav udtryk for, da hun havde lært at anvende værktøj. Flere af mine samtalepartnere italesatte samme forestilling. Følelsen af at være i stand til at kunne reagere i uventede situationer og ikke være afhængig af ydelser og varer, der koster penge, blev af mine samtalepartnere også kaldt „empowerment“, uafhængighed eller selvstændighed. Idealet om at være et uafhængigt og modstandsdygtigt menneske sameksisterede ofte med et ideal om at leve sparsomt, om ikke at akkumulere for mange forbrugsgenstande og at gøre en dyd ud af nødvendighed. Sociolog Phillip Vannini og journalist Jonathan Taggart (2015) beskriver dette som „Thoreau-effekten“. Den amerikanske forfatter Henry David Thoreau, som levede i første halvdel af 1800-tallet, er stadig i dag frontfigur for en spartansk livsstil, der i særdeleshed er udbredt i USA og Canada. I Vannini og Taggarts studie af canadiere, der lever „off-grid“, det vil sige uden for strøm- og vandnettet, kalder de Thoreau for den mest kendte „off-gridder“ i verdenshistorien (Vannini & Taggart 2015:96-98). Thoreau beskriver i sin bog *Walden* (1951 [1854]), hvordan han tilbragte to år af sit liv i en lille hytte i Massachusetts' skove og levede uden storbyens bekvemmeligheder. I stedet for at beskrive denne tid som besværlig og ubehagelig betoner han nydelsen i at leve en enkel livsstil.

Skal vi for evigt overlade tømreren konstruktionens nydelse? [...] I hele mit liv har jeg aldrig mødt en mand så optaget af så enkel og naturlig en beskæftigelse som det at bygge sit eget hus. Vi tilhører fællesskabet. Det er ikke skrædderen alene, der er den niende del af en mand; det er lige så meget præsten, sælgeren og landmanden. Hvor skal denne arbejdsdeling stoppe? Og hvilket formål skal den i sidste ende tjene? Andre må uden tvivl gerne tænke for mig, men jeg ønsker ikke, at de skal gøre det i en sådan grad, at jeg ikke kan tænke for mig selv (Thoreau 1951:61; egen oversættelse).

I dette citat sætter Thoreau ord på idealet om det autonome, uafhængige individ, der er selvforsynende fremfor at være afhængig af og en del af samfundets arbejdsdeling. Inddragelsen af Thoreau er et forsøg på at belyse, hvilke forestillinger om samfundet og menneskets placering i det som flere af mine samtalepartnere var guidet af i deres brug af værktøj. At være fuldstændig selvforsynende var ikke et ideal, nogle af mine samtalepartnere efterstræbte, men Thoreaus tanke om at være uafhængig og selvforsynende har meget til fælles med idealet om modstandsdygtighed, som jeg hørte så ofte under mit feltarbejde. Det var en forestilling om, at mennesker i højere grad selv bør producere fremfor at være afhængige af an-

dre. På denne måde blev værktøjet en del af brugernes ønske om at løsrive sig fra denne afhængighed. I antropolog Marcia-Anne Dobres' (2010) terminologi var værktøjet altså en teknologi, der gjorde mere end fysisk at transformere den materielle verden fra en tilstand til en anden. Når værktøjet blev brugt til særlige formål, fremstod det hermed som en social teknologi, der kunne gøre brugerne selvstændige og uafhængige. I makerspacebevægelsen var der dog forskel på, hvem man søgte uafhængighed fra, og hvem man gerne ville være afhængig af og indgå i et fællesskab med. I Jackies og Finns fortællinger blev byggeprocesser således ofte forbundet med fællesskab og social samhørighed. Jackie var glad for den forbundethed, hun havde opbygget med sin far i arbejdet med at bygge sin varevogn, ligesom håndværkeren fra Finns fortælling var afhængig af værktøjsbibliotekets hjælpende hånd, hvorfor Finn derfor så afhængigheden som noget positivt og frisættende. I modsætning hertil var gruppen af aktører, man ønskede uafhængighed fra, ofte mere diffuse størrelser som „andre mennesker“, „samfundet“ og „kapitalismen“, men tog også lejlighedsvis fysisk form af virksomheder som Ikea og Home Depot. På tværs af brugernes opfattelser af værktøj, byggearbejde og deres engagement i VTL kan identificeres sammenfaldende politiske projekter, der baseres på idealer om et selvstændigt individ styrket af fællesskabet og modstanden over for store virksomheder.

Medlemmer og frivillige i VTL optaget af et fælles byggeprojekt.

Fra nødvendig til privilegeret brug af værktøj

De eksempler på makers, som jeg har præsenteret i denne artikel, har det til fælles, at de alle gør sig forestillinger om forholdet mellem værktøjet og den måde, det bruges på. Jeg har vist, hvordan værktøjet fra VTL var en teknologi, de oplevede gjorde dem til handlende og modstandsdygtige mennesker. Værktøjet i VTL er ikke blot neutrale materielle genstande, de er spundet op i nogle særlige sociale og politiske idealer. Værktøjet, som brugerne lånte i VTL, blev forbundet med idealer om at være et særligt handlende og producerende menneske, om social forbundethed og politisk modstandskraft. På denne måde indgår værktøjet i sociale praksisser, der ikke blot producerer funktionelle og æstetiske objekter, men også skaber selverkendelse og sociale relationer. Ved at bruge værktøj til at fremstille og ændre fysiske objekter fik deltagere i VTL mulighed for samtidig at skabe og forstå sig selv som særlige mennesker i overensstemmelse med nogle idealer, som lå ud over selve processerne, de indgik i. For Jackie handlede byggeprocessen lige så meget om at blive en person, der kunne udholde hårdt arbejde og uforudsete udfordringer, som den handlede om at istandsætte en varevogn. På tilsvarende vis gjaldt det for Yasuki, at hans brug af værktøj handlede om at forstå sig selv som et kreativt og producerende menneske, og for både Brooke og Finn kunne værktøjet gøre dets brugere modstandsdygtige. Jeg vil dog yderligere argumentere for, at værktøj og byggearbejde blev opfattet på denne særlige måde, fordi det var forbundet med makerspacet VTL. Som jeg har vist, blev VTL af flere opfattet som værende et alternativt rum i kraft af måden, som organisationen tilbyder brugerne adgang til teknologi på. Jeg har også vist, at denne opfattelse havde indflydelse på, hvordan brugerne forstod værktøjet, de brugte. At værktøjet i VTL blev opfattet som særligt, indebar imidlertid også, at der for nogle af brugerne fulgte bestemte forventninger med til, hvordan man „burde“ bruge det. Det var særligt blandt de af brugerne, der var involveret i organisationens drift, at disse forventninger eksisterede. Herunder vil jeg vise, hvordan dette gjorde sig gældende, gennem en episode genkaldt af bestyreren Finn.

Eftersom Finn var bestyrer og eneste ansatte i VTL, var det ikke overraskende, at han var den, der gjorde sig flest overvejelser over, hvad VTL skulle være for et sted. Finn var det medlem af organisationen, som jeg under mit feltarbejde tilbragte mest tid sammen med. I løbet af de mange timer, vi tilbragte sammen, blev det tydeligt, at der for Finn var „rigtige“ og „forkerte“ måder at anvende værktøjet fra VTL på. Dette handlede ikke om den teknisk korrekte anvendelse, men syntes i højere grad at være et moralsk spørgsmål. Flere andre i organisationen beskrev ligeledes uskrevne regler for, hvordan man burde bruge værktøjsbibliotekets servicier og værktøj. De opererede med en modsætning mellem „privilegeret“, som betegnede ikke-ønskværdig brug af værktøjet, og „nødvendighed“

og „tilgængelighed“, som lå i den anden ende af skalaen. På den måde kom ord om brugen til at betegne de mennesker, som brugte værktøjet, og deres økonomiske vilkår. Finn gav flere gange udtryk for, at han var ærgerlig over, at organisationen ikke kunne styre, hvad medlemmerne brugte værktøjet til. Under en vagt fortalte han en historie om et medlem, der en dag var kommet ind i VTL for at låne en del værktøj. Efter vanlig skik havde Finn spurgt ind til, hvad hun byggede. Medlemmet havde fortalt, at hun var i gang med at åbne en butik i Chinatown og derfor udførte nogle istandsættelser, som hun skulle bruge værktøj til. „Jeg ved ikke, om I er bekendt med, hvad der sker i Chinatown?“ spurgte han Svendsen og mig, og da vi rystede på hovedet, tilføjede han: „Chinatown har ændret sig drastisk. Det er gentrificering.“ Gentrificering foregik overalt i Vancouver, forklarede han, men Chinatown var et særligt stærkt eksempel. Ejendomspriserne var steget gevaldigt, og folk var blevet presset ud af deres hjem. Finn fortalte, at prisstigningen hang sammen med, at området var blevet mere og mere attraktivt for en ny gruppe af mere velhavende mennesker. Butikken, som medlemmet var i gang med at sætte i stand, var en smart genbrugsforretning, og ifølge Finn bidrog netop denne slags virksomheder til den negative udvikling, han så i Chinatown. Finn fortalte, at han syntes, det var ærgerligt, at medlemmet anvendte VTL's værktøj til at bidrage til gentrificeringen af Chinatown, og tilføjede: „Hvis hun tror, at hun bygger fællesskab, så tror hun galt.“ Det var tydeligt, at medlemmet efter Finns mening havde anvendt VTL's værktøj helt forkert.

Episoden, som Finn her gengav, er et eksempel på, hvordan brugen af værktøj i VTL, hvis ikke forsøges, så ønskes reguleret. Modsat personen i Finns tidligere eksempel, den forhenværende stofmisbruger, faldt det kvindelige medlem i denne fortælling klart i den privilegerede ende af skalaen mellem nødvendig og privilegeret brug af værktøj. At hun ikke „byggede fællesskab“, som ellers var så central en del af organisationens mandat for Finn, syntes at være udslagsgivende i denne sammenhæng. Det forhold, at der eksisterede en forestilling om, hvordan og til hvilke formål værktøjet „burde“ bruges af medlemmerne, vil jeg i det følgende bruge Pfaffenbergers forståelse af „teknologisk rekonstruering“ til at belyse.

Konstruktionen af modstandsobjekter

I artiklen „Technological Dramas“ (1992) beskæftiger Pfaffenberger sig med teknologiers politiske dimension. Her argumenterer han for, at man i teknologiske objekters og innovationers design ofte kan læse de politiske systemer, de er skabt i (op.cit.283). Pfaffenberger ser ikke teknologi som en voldelig kraft, der af politiske regimer påtvinges samfund og individer, men i højere grad som en kraft legitimeret af symbolske diskurser som ritualer og myter (op.cit.284). Gennem

disse etableres bredt accepterede forestillinger om, hvordan og til hvilke formål objekter og teknologier bør anvendes, forestillinger, som kan være med til at regulere objekters brug. Pfaffenberger omtaler dette som teknologiske objekters „politiske intention“ (op.cit.294). Blot fordi objekter har en politisk intention, er det dog ikke givet, at de bliver anvendt i overensstemmelse med den. Den brug eller handling, som et objekt motiverer til, er altid til social forhandling og kan i en vis udstrækning fortolkes frit af de mennesker, der anvender den (op.cit.284).

I denne forbindelse vil jeg fremhæve de processer, som Pfaffenberger betegner som „teknologisk rekonstituering“. Nogle gange sker det, at grupper af mennesker aktivt forsøger at gentænke teknologier og teknologisk produktion af objekter. Dette er ofte motiveret af, hvad de selv ser som en revolutionær ideologi (op.cit.304). Gennem denne alternative brug af teknologier skaber aktørerne det, som Pfaffenberger kalder „modstandsobjekter“, der opleves at legemliggøre egenskaber, der kan ophæve eller omvende det dominerende systems politiske implikationer (op.cit.286). Et eksempel her kunne være hackerens computer, der anvendes til et andet formål, end den oprindeligt var tiltænkt. Gennem denne nye brug af teknologien vender hackere hermed den politiske magt på hovedet. På tilsvarende vis, vil jeg foreslå, kan man forstå brugernes oplevelse af VTL, det værktøj, de låner, og de objekter, der bygges. Den adgang til værktøj, som VTL faciliterer, skaber en oplevelse af, at mennesker, der måske normalt ikke ville anvende værktøj, nu pludselig har mulighed for det. Det ser vi særligt i workshop-deltageren Janes fremhævelse af, at VTL har givet hende mulighed for at lære at bruge værktøj, og i Finns fortælling om den tidligere stofmisbruger, der gennem et værktøjsbibliotek fik mulighed for social mobilitet. Brugere af VTL italesætter desuden, at værktøjet har potentialet til at gøre dem mere uafhængige, modstandsdygtige og i højere grad socialt forbundne til andre mennesker.

I Pfaffenbergers terminologi står dette i modsætning til det dominerende systems politiske implikationer, da flere brugere italesætter „hvor hård og dyr verden kan være“, og hvordan „almindelige virksomheder“ bare er ude på at skabe profit og vækst af værktøjsbrugere. Værktøjet, der lånes i VTL, kan altså siges at opstå som et modstandsobjekt med potentiale til at ophæve dominerende politiske strukturer, når det anvendes af brugerne. På samme måde opleves flere af de objekter, som brugerne bygger på med værktøjet fra VTL, også at repræsentere et alternativ til eller en modstand mod det omgivende samfund. Det er eksempelvis værd at bemærke, at varevognshjemmet og dets mange afskygninger var et populært byggeprojekt for flere brugere i VTL. At bo i sin bil blev omtalt som en måde at undgå en dyr husleje på og at leve uden for mange unødvendige forbrugsgenstande. Her blev en tilstand, som i Nordamerika ellers typisk er forbundet med borgere med få ressourcer, blandt brugere i VTL til et mål, man ar-

bejdede sig hen imod. Målet var en nøjsom og fri tilværelse, og det var ikke et valg truffet af nødvendighed, men som en kommentar om samfundet. De objekter, der bygges af brugerne i VTL, kan altså anskues som det, Pfaffenberger kalder modstandsobjekter, ligesom værktøjet i sig selv kan det. Det, at VTL opleves at gøre værktøj mere tilgængeligt, etablerer organisationen som et forsøg på teknologisk rekonstituering forstået på den måde, at det er et forsøg på at redefinere brugen og forståelsen af en eksisterende teknologi. Hvor værktøj „uden for“ VTL bliver fremhævet som værende en teknologi, der er utilgængelig, dyr og forbeholdt en særlig demografisk (og magtfuld) gruppe, bliver værktøjet i VTL forstået som værende særligt socialt og tilgængeligt for alle. Det, at brugerne har adgang til værktøj gennem et lokalt fællesskab, hvor værktøjet lånes fremfor at blive købt, synes at ændre, hvordan det opfattes som teknologi. Brugerne oplever, at værktøjets politiske intention udviskes, og at de kan indgå i interaktion med det på nye måder, hvor det bliver en del af et hverdagspolitisk arbejde om at kultivere et særligt menneskesyn, et stærkt fællesskab og en politisk modstand. Interessant er det dog, at brugerne i VTL synes at knytte nye politiske intentioner til værktøjet, der lånes i VTL. Hvor det, der før regulerede værktøjets brug, var dyre priser og forestillinger om, hvem der kunne bruge værktøj, var det nu fællesskabet VTL, der kunne regulere brugernes anvendelse af værktøjet. Det ser vi særligt i bestyreren Finns omtale af „rigtige“ og „forkerte“ måder at bruge værktøjet på. Det, at brugerne har adgang til værktøjet gennem fællesskabet VTL, har betydning for, hvordan det opfattes og bruges. Makerspacet VTL opstår herigennem som et diskursivt socialt rum, hvor særlige teknologiske handlinger er accepterede, og andre ikke er. Gennem løbende arbejde, som brugere af VTL udfører på sig selv og hinanden om at italesætte og anvende værktøj på en særlig „rigtig“ måde, skabes og opretholdes dette rum.

Konklusion

I Vancouver Tool Library låner brugerne værktøj, som de anvender på et væld af forskellige måder. Min undersøgelse viser imidlertid, at flere brugere havde mere til fælles end et ønske om adgang til værktøj. Særlige forestillinger om værktøj og dets brug gik igen blandt dem. Dette var forestillinger om, at arbejdet med værktøj fra VTL var en handling, der havde potentiale til at gøre brugeren til et aktivt, handlende og modstandsdygtigt menneske. Jeg har vist, at brugerne af VTL gennem anvendelse af værktøj skabte mening i deres liv, og at værktøjet, de lånte i VTL, dermed fremstår som en social teknologi, der både skaber selverkendelse og sociale relationer. Brugen af værktøj var mættet af betydning, der lå uden for de fysiske teknologiske processer, der fandt sted. I VTL's tilfælde var

det særligt forestillinger om at være et økonomisk alternativ og et modstandsdygtigt fællesskab, der påvirkede den måde, brugerne forstod værktøjet på. Gennem disse forestillinger opstod VTL som et socialt, politisk og moralsk rum, der blev skabt og opretholdt af brugernes italesættelser og praksis. Artiklen er dog ikke en entydig fortælling om, at VTL indgik i alle brugernes liv på samme måde og bidrog til at gøre dem mere uafhængige af store virksomheder og forbundne med fællesskabet. Min empiri viser også, at værktøjet i VTL blev anvendt til formål, der ikke nødvendigvis var motiveret af politiske ambitioner om at udgøre en modstand til det omgivende samfund, men at det særligt var i situationer, hvor forskellige opfattelser af „rigtig“ og „forkert“ brug af makerspaces mødtes, at der var noget på spil for de involverede. Artiklen er dermed et bidrag til og en nuancering af litteraturen om makerspaces samt et forsøg på at skabe en forståelse af, hvilke sociale og politiske fællesskaber der opstår i kølvandet på det, der kaldes makerbevægelsen.

Noter

1. Alle citater på dansk er af egen oversættelse.

Litteratur

- Anderson, Chris
2012 Makers. The New Industrial Revolution. New York: Crown Business.
- Barba, Evan
2015 Three Reasons Why the Future Is in the Making. *Science, Technology & Human Values* 40(4):638-50.
- Coleman, E. Gabriella
2013 Coding Freedom. The Ethics and Aesthetics of Hacking. Princeton: Princeton University Press.
- Dobres, Marcia-Anne
2010 Meaning in the Making. Agency and the Social Embodiment of Technology and Art. In: M.B. Schiffer (ed.): *Anthropological Perspectives on Technology*. Pp. 47-76. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Dougherty, Dale
2012 The Maker Movement. *Innovations* 7(3):11-14.
- Dousay, Tonia A.
2017 Defining and Differentiating the Makerspace. *Educational Technology* 57(2):69-74.
- Hatch, Mark
2013 The Maker Movement Manifesto. Rules for Innovation in the New World of Crafters, Hackers, and Tinkerers. New York: McGraw Hill Professional.

- Maxigas, Peter
 2014 Hacklabs and Hackerspaces. Tracing Two genealogies. In: J. Söderberg & P. Maxigas (ed.): *Book of Peer Production*. Pp. 48-58. Aarhus: NSU Press.
- Pfaffenberger, Bryan
 1992 Technological Dramas. *Science, Technology and Human Values* 17(3):282-312.
 2001 Anthropology of Technology. In: N.J. Smelsner & P.B. Baltes (eds): *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Pp. 15515-21.
 2010 Symbols Do Not Create Meanings. Activities Do. Or Why Symbolic Anthropology Needs the Anthropology of Technology. In: M.B. Schiffer (ed.): *Anthropological Perspectives on Technology*. Pp. 77-86. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Söderholm, Jonas
 2016 Borrowing Tools from the Public Library. *Journal of Documentation* 72(1):140-55.
 2018 Tool Lending Librarianship. *Journal of Librarianship and Information Science* 50(4):374-85.
- Tanenbaum, Joshua, Amanda Williams, Audrey Desjardins & Karen Tanenbaum
 2013 Democratizing Technology. Pleasure, Utility and Expressiveness in DIY and Maker Practice. CHI'13: Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems:2603-12.
- Thoreau, Henry David.
 1951 [1854] *Walden*. New York: Norton.
- Toombs, Austin, Shaowen Bardzell & Jeffrey Bardzell
 2014 Becoming Makers. Hackerspace Member Habits, Values, and Identities. In: J. Söderberg & P. Maxigas (eds): *Book of Peer Production*. Pp. 36-45. Aarhus: NSU Press.
- Toronto Tool Library
 2017 Tool Libraries. Spirit of a Global Movement. <https://torontotoollibrary.com/tool-libraries-spirit-of-a-global-movement>. Læst 24.1.2019.
- Vannini, Phillip & Jonathan Taggart
 2015 *Off the Grid. Re-Assembling Domestic Life*. New York: Routledge.